

**AANTEKENINGEN
BIJ HET WERKVERHAAL
VAN VIVETTE VESSEUR**

supervisie

Vooraf

Ik vind het erg leuk dat de redactie van Moer mij gevraagd heeft op het verhaal van Vivette Vesseur in Moer 1988/3 te reageren. Ik ben geen lerarenopleider meer, maar ik ben als supervisor van beginnende leraren nog altijd geïnteresseerd in hun wel en wee. Het aardige van het verhaal van Vivette is, dat zij bekende thema's aanreikt en laat zien dat ze is doorgegroeid naar gevorderd leraarschap.

Gefeliciteerd, Vivette!

Het verhaal van Vivette is een successtory in vergelijking met dat van vele beginnende leraren sinds 1982. In dat jaar begon de nonsensie-politiek, ook in het onderwijsbeleid. In tegenstelling tot velen krijgt ze onmiddellijk na haar afstuderen een baantje, een baantje bovendien waarin ze niet gekweld wordt door groepen van 30 of meer opgroeiende kinderen. Ze moet weliswaar na enige tijd afscheid nemen van de Open School (jammer), maar ze kan voor vast blijven aan de Streekschool (gefeliciteerd). Dat is wel wat anders dan de lijdensweg die menige abituriënt van een lerarenopleiding moet afleggen. Vervanging na vervanging om maar ervaring op te doen, hopen dat dat op je creditzijde wordt bijgeschreven en vermoeden dat je interim-optreden niet

sterk was. Een directie die je niet helemaal serieus neemt en die je alleen maar als de oppas van Mevrouw Z. haar klassen ziet (na 12 weken komt die immers weer terug); collega's die je als vervanger nergens bij betrekken; leerlingen die je ostentatief laten merken dat ze gewend zijn aan andere regels en procedures. Is het beginnend leraarschap al een heidens karwei, als dat bovendien een vervanging betreft worden de moeilijkheden nog eens zo groot. Menige beginnende leraar houdt het na zo'n vervanging wel voor gezien, zonder overigens een alternatief voorhanden te hebben. Andere geluksvogels krijgen een piepklein baantje: ze mogen nu voor spek en bonen meedoen en de sociale dienst hoeft niet langer een volledige uitkering uit te betalen. Na een tijdje krijgen ze er ergens een paar uur bij. Nu hoeven ze helemaal de hand niet meer op te

houden, maar wél begint het zwerven tussen verschillende instituten, die je met z'n tweeën totaal maar dan ook totaal opslokken. Vivette heeft daar ook last van gehad.

Als jonge beginnende leraren trouwens de maatschappelijke waardering voor hun werk en bijgevolg hun zelfrespect moeten afleiden van de hoogte van hun salaris, kunnen ze beter loodgieter, receptionist(e), programmeur of schoenverkoper worden. Gelukkig heeft Vivette daar allemaal geen last van: haar ouders waren enthousiaste lesgevers, zelf heeft ze er lol in en ze heeft binnen een paar jaar een financieel gezien aantrekkelijk aantal uren verworven.

Vivette schrijft haar eerste aanstellingen toe aan de slimme keuzes die ze tijdens haar studie heeft gemaakt. Ik wil niets op haar kwaliteiten of op het belang van deze keuzes afdingen, maar of ze beslissend waren voor een baan betwijfel ik. Er zijn tegenwoordig nogal wat studenten die keuzes voor pakketten, blokken, modulen etc. laten bepalen door het toekomstig leraarschap en/of een vermeende waarde op de arbeidsmarkt en desalniettemin niet aan de slag komen. Het personeelsbeleid zowel bij de eerste als bij de vaste aanstelling is op de meeste scholen meer natte-vingerwerk dan professioneel: het geluk heeft Vivette ongetwijfeld een handje geholpen (en Vivette ongetwijfeld het geluk).

Vivette en haar opleiding

Vivette heeft kritiek op haar opleiding: die zou in enigerlei vorm nazorg voor vrijwilligers moeten verzorgen; de eigen praktijk is heel anders dan je leert tijdens de (overigens praktijk-nabije) opleiding; de opleiding is onvoldoende in ontwikkeling en de doelgroep waarop de NLO zich oriënteert, is te eenzijdig. Ik vind haar kritiek mild: menige beginnende leraar heeft zich venijniger uitgelaten over een lerarenopleiding, die voorbereidt op een praktijk die niet bestaat en die alleen maar theorie is gebleven. Vivette c.s. hebben gelijk: het zal met de lerarenopleiding nooit wat worden als ze zo *praktijkonafhankelijk* blijft als ze nu is. Het leraarschap leer je pas echt in de praktijk, als je zélf voor de klas staat, als je zélf verantwoordelijk bent voor de gang van zaken. Het is bijzonder jammer dat de lerarenopleiding zich daar vrijwel nooit mee bemoeit, zich hard-

nekkig blijft bezighouden met vragen die geen student zich stelt, beginnende leraren tot dragers van onderwijsvernieuwing promoveert en aldus een schoolvoorbeeld van vervreemdend onderwijs verschaft. De lerarenopleiding zoals die nu in elkaar zit, is m.i. één grote geldverspilling. Zij gaat over zaken waar haar studenten absoluut niet aan toe zijn en die aan die studenten voorbijgaan, omdat ze niet aansluiten op hun eigen praktijk onder eigen verantwoordelijkheid. Dáárin worden de vragen gesteld waarop een lerarenopleiding een antwoord zou kunnen geven. Maar als het zover is dat de studenten écht leraar zijn geworden, is de lerarenopleiding de grote afwezige en moeten ze het maar op hun eentje redden (afgezien van de goedbedoelde, maar dikwijls weinig effectieve hulp en raad van collega's). Ik wil hier overigens nadrukkelijk bij aantekenen dat deze misère hoofdzakelijk teweeggebracht wordt door een onderwijspolitiek, die ook in dit opzicht sinds 1982 destructief is geweest. Naar mijn opvatting zou een lerarenopleiding moeten bestaan uit een korte voor-scholing met een studieduur van ongeveer 4 maanden met onontbeerlijke basisinformatie (bijvoorbeeld: hoe zit het schoolwezen in elkaar, wat zijn de vigerende leerplannen en exameneisen, rechtspositie, solliciteren, bestudering van onderwijskundige handboeken etc.), gevolgd door het essentiële en dus grootste deel van de opleiding tijdens de eigen praktijk: de inscholing. Op 't ogenblik leert een beginnende leraar met vallen en opstaan, door schade en schande en daardoor vaak verkeerd: je vervalt als beginnende leraar in onhebbelijke gewoontes (vormen van strafwerk, afkatten, onmenselijke eisen) die je niet gemakkelijk meer afleert en die een goed werkklimaat bepaald niet bevorderen.¹ Het leren dat mij tijdens een inscholingsperiode voor ogen staat, is een goed georganiseerd *ervaringsleren*, dat wil zeggen dat je systematisch de volgende handelingen verricht:

- je geeft les op basis van lesplannen
  - je reflecteert op de lesplannen en de gegeven lessen
  - je ontwerpt plannen op basis van reflectie.²
- De beginnende leraar zie ik aldus als een leerling die zijn vak leert via *ervaringsleren* en daarbij — ik zou haast zeggen: uiteraard — op zijn beurt een leraar heeft, die hem onderwijst totdat hij het meesterschap heeft bereikt. Vivette heeft gelijk: de leraar van de beginnende

leraar kan het beste uit de lerarenopleiding komen — het begeleiden van ervaringsleren in het onderwijs is een vak apart.³

Leerzaam terugzien voor straks: supervisie

Hoe kun je dat ervaringsleren het beste organiseren? Ik meen dat dat het beste in supervisie kan gebeuren. Supervisie is een vorm van begeleiding bij ervaringsleren. Dat gaat zo. Je bent leraar en je vindt dat je dat vak het beste met behulp van een supervisor kunt leren. Je belt op en je maakt met hem of haar een afspraak. Tijdens de eerste bijeenkomst maak je kennis met elkaar en bespreek je met de supervisor wat je eigenlijk in supervisie zou willen leren en hoe je dat het beste kunt aanpakken. De supervisor — zelf leraar of lerarenopleider, geschoold in het geven van supervisie — helpt bij dit bepalen van de doelstellingen van de supervisie en de middelen om die doelstellingen te bereiken. Die doelstellingen hebben betrekking op dagelijkse problemen bij het werk. Ik haal een paar van die problemen uit het artikel van Vivette:

- Tijdsgebrek door het grote beroep dat beide scholen op Vivette doen: wat kun je daarmee doen?
- Machogedrag van mannelijke leerlingen: hoe sta je er tegenover en hoe ga je ermee om?
- Lesvoorbereiding: het zelf maken van materiaal, maar ook: hoe krijg ik toegang tot bestaand materiaal?
- Differentiatie: waar vind ik informatie en hoe pak ik het aan?
- Combinatie huishouden-school, kan/wil ik het werk met moederschap combineren?
- Verder studeren: wat, hoe en waarom?
- Spanningen rondom een (vaste) aanstelling.
- Het les geven in een vak dat je niet gestuurd en gekozen hebt, maar dat je om den brode moet geven.
- Contacten met collega's.

Wat misschien opvalt in dit lijstje is dat er problemen bij zitten die je op het eerste gezicht tot de privéfeer zou willen rekenen. Toch kunnen dergelijke vragen, als ze leven, niet buiten beschouwing blijven, omdat het antwoord erop van invloed is op de kwaliteit van het werk.

Hoe dat ook zijn moge, uit dit soort vraagstuk-

ken distilleer je in een eerste gesprek doelstellingen, in dit geval bijvoorbeeld: Hoe kan ik goed les geven en er toch nog een bevredigend privéleven op nahouden? Wat zijn de oorzaken van mijn werkverslaving en wat is de betekenis ervan? Er kunnen ook heel andere doelstellingen te voorschijn komen, bijvoorbeeld: Hoe vergroot ik mijn repertoire van didactische werkvormen? Hoe kan ik een goed werkklimaat creëren zonder een bullebak te worden? Hoe houd ik orde? In diezelfde eerste bijeenkomst wordt besproken met welke middelen deze doelstellingen nagestreefd worden. Met lesplannen? Met verslagen van incidenten? Met voorzichtige experimenten in een rustige klas? In ieder geval worden er *reflecties* geschreven, dat wil zeggen nabeschouwingen op een gevoerd supervisiegesprek: Wat heb ik ervan opgestoken en wat zijn de voornemens geweest? Wat heb ik met de voornemens gedaan? Wat wil ik in het komende supervisiegesprek bespreken? Deze reflectie wordt van tevoren naar de supervisor gestuurd, die zich aldus kan voorbereiden op de volgende zitting. Elk supervisiegesprek duurt ongeveer 1 ½ uur. Tijdens die volgende zitting wordt alles besproken wat er maar besproken dient te worden. Zo kan blijken dat een supervisant gigantisch veel tijd besteedt aan het voorbereiden van zijn lessen. Moet dat, is dat nodig? In het gesprek blijkt bijvoorbeeld dat de lesvoorbereiding bijzonder nauwkeurig en gedetailleerd plaats vindt om allerlei risico's tijdens de les zelf te vermijden, met name risico's op het gebied van de orde. Tijdens de supervisie wordt de supervisant met hulp van de supervisor zich ervan bewust dat hij er bijzonder bang voor is de orde te verliezen. Het wordt duidelijk dat lesvoorbereiding niet het enige is waardoor je orde kunt houden en in de loop van de supervisie leert de supervisant ook op andere factoren te letten. Het verschaffen van *inzicht* speelt een belangrijke rol in supervisie, omdat je alleen op grond van inzichten je doen en laten kunt gaan veranderen. Er komt nog wel meer bij kijken (durf, sympathie voor kinderen, en dergelijke), maar voorlopig wil ik hiermee volstaan. Ik hoop dat ik zo enigszins een beeld van supervisie heb gegeven: je geeft les, je reflecteert op dat les geven tijdens de supervisie zitting en je verlaat de supervisie met nieuwe plannen. Vervolgens voer je die plannen op school uit en reflecteer je op die uitvoering in

je schriftelijke reflectie. In diezelfde reflectie bereid je de volgende supervisiezing voor. In de volgende zitting verwerf je weer nieuwe inzichten en daarna ga je met die nieuwe inzichten opnieuw aan het werk. Zo herhaalt de cyclus zich steeds voortdurend, net zolang tot je de doelstellingen die je aan het begin van de supervisie geformuleerd hebt, bereikt hebt. Dan zwaaie je af. Dat is wat ik in de paragraaf-titel bedoel: leerzaam terugzien voor straks.⁴

Hoe kom ik aan een supervisor?

Sinds een aantal jaren bestaat er in Nederland een Kring van Supervisors in het Onderwijs (KSO). Nadat de plannen om supervisie deel uit te laten maken van de lerarenopleiding mislukt waren, is deze Kring opgericht om leraren die hetzij aan het begin van hun carrière hetzij later in supervisie willen de gelegenheid daartoe te geven. De tarieven die worden gehanteerd zijn ongeveer gelijk aan het uurloon van de supervisor zelf. De supervisors die bij deze Kring zijn aangesloten, wonen in het noorden, oosten, midden en westen van Nederland. Nadere inlichtingen, met name over adressen van supervisors, kunnen ingewonnen worden bij:

Nicoline Kortbeek, Mgr. van Steelaan 307, 2273 EP Voorburg (tel. 070 — 877270) of Klaas de Wit, Schultestraat 10, 9481 BC Vries (tel. 05921 — 43113).

Noten

- 1 Ik heb daarover uitvoeriger geschreven in J. Griffioen e.a. *Orde. Een leidraad voor leraren* Muiderberg, Coutinho, 1986.
- 2 Men herkent hierin de drie handelingen die essentieel zijn voor het ervaringsleren: doen, denken over doen, plannen maken. Vgl. H. Damsma e.a. *Taalbeschouwing als reflectiviteit. Eerste verslag van het onderzoeksproject reflectiviteit* Enschede, SLO, 1985 (Studies in leerplanontwikkeling 4) (met name hoofdstuk 4.2).
- 3 En niet iets voor ervaren leraren die daarin geen scholing hebben gehad. Het begeleiden van ervaringsleren vergt speciale vaardigheden. Die vaardigheden zijn te leren. Ze komen je niet aanvlie-gen, zomin als er geboren leraren zijn.
- 4 Vgl. H. Zier 'Leerzaam terugzien voor straks' in: F.M.J. Siegers e.a. (red.) *Supervisie 1: Theorie en begrippen* Alphen aan de Rijn, Samsom, 1975, 2e druk, pp. 85-103. Van hem is ook een aardig boekje over supervisie: *Voor het eerst supervisie* Groningen, Wolters-Noordhoff, 1983.